

המערכה על הדרך לירושלים

(מערכות 182, מרס 1967)

עד לאחר השגת הסכם שביתת הנשק עם מצרים. אני מודה, כשישבתי ועברתי על החומר נוספה לי עוד הרגשה שאינה מקילה עלי. כשאתה יושב עכשיו, כמעט 19 שנה לאחר מכן, ומנסה לראות ולאמוד דברים במושגים צבאיים, במושגי עוצמה צבאית, במושגי כלי-נשק, כפי שאתה יודע שמצויים בידינו כיום וכפי שהיו מצויים בידינו בעבר, אתה רואה את המרחק העצום שעברנו.

חשיבותה של ירושלים

להינתק מהאווירה, מהתחושה, מעולם המושגים הנכון או הבלתי נכון שבו חיינו, ועם זאת לנסות לבחון אותם נוכח עולם המושגים שלנו היום – עלול להביא לטעויות ולאי הבנה. לפני שאגע במערכה עצמה רציתי לעמוד עוד על עניין מכביד (לפחות לגבי) בדברנו על ירושלים. כוונתי לחשיבותה, ואסתפק בכמה מילים.

אני חושב שמוותר לדבר על החשיבות ועל המשמעות הסמלית של ירושלים. כל חייל שנלחם למענה לבטח חש משהו מיוחד בתוקף העובדה שהוא נלחם על ירושלים. לחימתו הייתה משהו סמלי, ולה גם משמעות מעשית – בנותנה לו יתר כוח. זה לא היה רק ערך כשלעצמו, אלא ערך שהפך לכוח. החשיבות האחרת – החשיבות המדינית. איני מתאר לעצמי שמישהו, עוד לפני מדינת ישראל, תוך כדי התקרבות המדינה, תיאר לעצמו מדינה יהודית בארץ-ישראל בלי ירושלים בתוכה. החשיבות השלישית – האנושית. ריכוז כזה של

המערכה על ירושלים הייתה מסכת אחת שלמה, שקשה להפריד בה את המלחמה על ירושלים ועל סביבתה הקרובה מן המלחמה על הדרך אליה. אלו שתי פנים של אותה מהות. לעיתים אף השיקולים של הפניית כוחות לביצוע הפעולות היו משולבים, והניתוח היה ניתוח מרחבי, ולעיתים אנוס. בדבריי אתרכזו בעניין הדרך, בבעיות הלחימה על הדרך, ורק במשהו אגע בבעיות המערכה על ירושלים עצמה.

חוששני כי כל אדם, שהשתתף כך או אחרת במערכה על ירושלים – נדמה לי לפחות שלגבי דידי זה נכון – קשה לו לגשת לנושא זה גישה אובייקטיבית, וקשה לו להינתק מהרגשותיו, מחוויותיו ומדעותיו האישיות. ואלה לא תמיד הן מושתתות על מירב הידיעה, אך מושתתות הן על הניסיון. ולכן ייתכן, שחלק מדבריי יהיה בבחינת התרשמות אישית (ולו גם בפרספקטיבה של 19 שנים), ואין לראות בדברים אלה מחקר היסטורי אובייקטיבי. זאת ועוד: נדמה לי שאין עוד חלק של מלחמת הקוממיות שכה יקשה הדיבור עליו – אם אתה רוצה באמת להיות שלם עם עצמך עד הסוף – כמו המערכה על ירושלים. סיבת הדבר – ייחודה של המערכה על ירושלים בהשוואה לכל מערכה אחרת ממערכות מלחמת הקוממיות. כי זאת חובה על כולנו לזכור ולדעת: בימי מלחמת הקוממיות נעשו כל המאמצים שהיו אפשריים בכוחותינו אז כדי לזכות בירושלים כולה. שאלת ירושלים, כיבושה והחזקתה לא ירדה מסדר היום ועמדה לנגד עיניהם של מנהיגי העם ממש שעה-שעה ורגע-רגע לפחות

• מפעולות האיבה הראשונות, שהתחילו בידי אבנים והמטרת כדורים על עוברי הדרך ועד תחילת מבצע "נחשון".

• ממצע "נחשון" עד פתיחת "דרך בורמה".
כוונתי לתאר את הבעיות בכל שלב בתוספת כמה הערות. מובן שכל חלוקה לשלבים היא מלאכותית במקצת. שום שלב לא צץ לפתע. הוא היה תוצאה של תהליך התפתחות שאליו הגיע כתוצאה מהשלב הקודם לו. ואזכיר רק מספר דברים.

עם תחילת השלב הראשון, שכונה המהומות או המאורעות (לפי המינוח של אז) – היינו השלב מנובמבר 1947 עד הפלישה – דרך הפעולה הערבית, מסיבות שעוד אעמוד עליהן, הייתה בראש ובראשונה הטרדת קווי התחבורה: בין הערים, בתוך הערים ובין רבעים שונים. ניתוק כוח ופגיעה במטרות הפגיעות ביותר קרו בעת היותם מחוץ לתחום שהיה מאובטח על ידינו. דרך פעולה אחרת הייתה הטרדה ופגיעה באותם שטחי חיבור בתוך הערים, בין השכונות. מדי פעם גם ניסו לתקוף יישובים, אך לא זה היה המאפיין.

הזירה והכוחות

הדרך לירושלים מוכרת היטב. אופייניים לה שני קטעים: הקטע ההררי משערה הגיא עד ירושלים ומשערה הגיא – בשפלה – עד תל-אביב. הכביש הראשי נמצא כמעט כולו באזורים ערביים. נסתכל במפה כפי שהייתה אז ונזכור את יאזור, בית-דגון, רמלה, קובאב, לטרון, בית-מחסיר, סריס, הקסטל, קולונייה, ליפתא. לנו עמדו רק קבוצת היישובים: מוצא, מעלה-החמישה, קריית-ענבים ונווה-אילן. כל הדרך הייתה קו ערבי רצוף ועוין.

זו הייתה הדרך לירושלים על אופיה הטופוגרפי. מי היו

הכוחות הפועלים בשלב זה?

הכוחות שפעלו בשלב זה היו גרעינים ערביים קטנים, שהתרכזו בעיקר סביב עבד אל-קאדר אל-חוסייני, מפקד איזור ירושלים, וסביב חסן סלמה, מפקד איזור רמלה. למען הדיוק – קדמו לגרעינים אלה גרעינים קטנים אחרים, שנעזרו בשכירי חרב: יוגוסלבים, גרמנים ולפעמים בריטים. גרעינים אלה היו נשענים לצורך פעולתם על האזעקה – ה"פזעאה" – שבה נזעקו מאות ואלפי כפריים, שכל אחד מהם היה מפעיל טוב למדי של נשק וגם קלע טוב. בשיטה זו יכלו גרעינים קטנים אלה לרכז לתקופה קצרה קבוצות גדולות של אנשים. פעולתם הייתה קצרה, כי לפזעאה הערבית לא היה אורך נשימה מנהלתי: כל אחד היה בא עם הכאפייה שלו, עם העבאיה שלו, נושא עימו בתוכם קצת אוכל. זה היה הדרג המנהלתי, ואלה היו הסידורים הלוגיסטיים. עד כמה שאלה הספיקו – החזיקו מעמד והמשיכו בקרב. גמרו זאת – לא היו להם שום סידורים אחרים, והיו נאלצים להפסיק את הפעולה. הם השתמשו בשיטות של הנחת מחסומים, מארבים ומוקשים, בעיקר בקרבת כפרים, שמהם ניתן להזעיק, ואלהים ניתן לפזר במהרה את המוזעקים.

גורם אחר שהיה אז – הבריטים. תושבי ירושלים

אוכלוסייה שנאבק ונלחם על חייו ועל בירת ארצו. אם איני טועה, היו אז כ-80 אלף איש בירושלים.

רביעית – החשיבות הגיאוגרפית. אדגיש כאן כמה דברים שיש להם, בוודאי, השלכה גם היום. מפת ישראל מלמדת אתכם שבמרכזה – מעפולה עד באר-שבע, מן הירדן עד הים התיכון – יש עצם גיאוגרפי אחד, שמבחינת ניתוח משמעותו הצבאית הוא גורם דומיננטי; זהו קו הרכס המרכזי המתמשך מחברון עד שיפולי ההרים של ג'נין וקצת צפונה להם. איני רוצה להפליג אחורה ולעמוד על החשיבות שהייתה לאוכלוסייה יהודית דווקא בחלק זה של הארץ בתקופות קדומות; אולם לפני מלחמת הקוממיות ובזמנה היו ירושלים ובנותיה המאחז היהודי היחיד בעצם גיאוגרפי-טופוגרפי שחשיבותו האסטרטגית רבה. היישוב היהודי דאג לרכז אוכלוסייה בירושלים ודאג להקיפה בשרשרת נקודות עבריות: מדרום – גוש-עציון, מצפון – עטרות ונווה-יעקב, ובמערב שימשו כגשר אל השפלה – קריית-ענבים, מעלה-החמישה, נווה-אילן, נחלת-יצחק. נעשו גם צעדים להקים קשר אל בית-הערבה ואל קליה בצפון ים המלח. הנקודות שהיו לנו בשטחים הללו לא היו פרי מקרה. הן היו פרי תפיסה, פרי ניסיון ומאמץ התיישבותי יהודי ממושך. היו תוכניות במפקדת ה"הגנה" להוסיף נקודות מאחז נוספות באזורים אלה, אך בשל גורמים שונים, בעיקרם כלכליים, לא נסתיע הדבר.

מיום פלישת צבאות ערב, וגם לפני כן, הייתה העיר – עם ריכוז האוכלוסייה היהודית – נצורה. ירושלים הייתה העיר היחידה שלא רק שהייתה נצורה, אלא הייתה גם קו חזית בעת ובעונה אחת – קו חזית שכל אחד מתושביה חש יום-יום ושעה-שעה במשמעות של היות העיר נצורה בקו החזית. אני הייתי בתוך ירושלים מתחילת המצור ועד פריצתו. חסר לי הכושר הספרותי לבטא מה זה להיות נצור, מה זה להיות מנותק, מה זה לחוש את התגובה של חייל נלחם וחש את התחושה של אוכלוסייה נצורה.

המלחמה על ירושלים כללה גם מערכות על יישובים שחוסלו מצפון לירושלים, מדרום לה וממזרחה. בתש"ח לא היה בארץ אף יישוב אחד שכבש האויב ולא שוחרר על ידינו, מלבד כפר דרום. אך אין אף דוגמה אחת לאשר קרה אותה שנה את יישובי גוש-עציון, העיר העתיקה, עטרות ונווה-יעקב. לא הייתה דוגמה של יישוב שלם שחוסל בדם קר, כפי שקרה בכפר-עציון, ולא היה גורל כגורלו של הרובע היהודי שיובא לידי כניעה וילך לשבי. כל שעבר על ירושלים ואזורה מייד אחתה והופך את המערכה על ירושלים אולי לקטע הטרגי ביותר של מלחמת הקוממיות. מכאן הקושי, אך גם הכבוד, כשאנו מדברים במערכה על ירושלים.

המערכה על הדרך

שלבים

את המערכה על הדרך הייתי מחלק לשלבים אלה:

עוינים לנו.

לדעת, המאפיין את מבצע "נחשון" בפועל ממש היה צירוף של כמה דברים:

• הפשיטה על מפקדת חסן סלמה והריסתה – פעולה ששיטתה את הכוח הערבי העיקרי, שפעל נגד השיירות בקטע המערבי.

• הקרב על הקסטל, שבו נהרג עבד אל-קאדר אל-חסייני, ובו נשברה במידה מסוימת שיטת ה"פזעאות", ועורער הכוח הערבי, שפעל בקטע המזרחי.

• כיבוש דיר-מוחסיין והריסתו ומניעת היותו מחסום של ממש על הכביש. פעולה זו איפשרה לנו, יחד עם התגברות כושרנו הארגוני, לרכז שיירות ולאבטחן.

הצירוף של שלוש הפעולות האלה נתן לנו משך נשימה מסוים, שהביא לסדרה של שיירות אספקה שעלו לירושלים במבצע "נחשון". מה-7 באפריל ועד ה-20 בו, במשך 13 יום, עלו שיירות גדולות לירושלים.

מבצע "הראל"

תוך ארגון השיירות האלה והעברתן הוקמה חטיבת "הראל" והוחל במה שהיה צריך להיות מבצע "הראל" – המשך שמירת קריהספקה פתוח לירושלים. שיטת הפעולה שנקבעה למבצע זה נועדה לשלב ולמלא שלוש מטרות:

- המשך הפגיעה בכוחות אויב המסוגלים לפגוע בתחבורתנו.

- המשך הריסתם של בסיסי הפעולה לאורך הדרך.

- אבטחת שיירות לירושלים.

ב-17 באפריל נראה כי האויב התאושש. נפתחה אש על שיירה – פעם באיזור בית-איקסה ופעם באיזור לטרון. אני הייתי אז מפקד חטיבת "הראל", וראינו צורך לחזור ולהלוך במקומות התורפה לפני המשך השיירות. באותה תקופה הגיעונו ידיעות (אחרי-כן הסתבר שהיו מוטעות), כאילו הבריטים עומדים לפנות את אזורי הביטחון שבתוך ירושלים. זה היה בין ה-15 ל-19 באפריל. משום מה רווחה הדעה שהם יפנו את ירושלים עוד לפני ה-15 במאי, ואז – בגלל העדר כוחות – החליט מי שמוסמך היה להחליט, שחטיבת "הראל" (אותו כוח שצריך היה לקיים את נתיב ההספקה לירושלים פתוח בשיטה שגובשה במבצע "נחשון") תועלה לירושלים, תעזוב את הדרך ותימצא בכוננות לתפיסת האזורים שבידי הבריטים. ב-20 לחודש עלתה חטיבת "הראל" עם שיירת האספקה האחרונה, ונדמה לי הגדולה ביותר, לירושלים. השיירה הותקפה. נהרגו רבים, איבדנו עשרות מכוניות עם אספקה. ואף-על-פי-כן הגיעו השיירה והכוחות לירושלים. אזכיר שגם בעת "נחשון" וגם בעת "הראל" היה גדוד אחד מרוכז בשפלה בנען, וגדוד אחד ניתן לצורכי ליווי שיירות. כדי לרכז את חטיבת "הראל" בתוך ירושלים ולהשתלט עליה הופקרה הגזרה הזו בידעין.

מבצע "יבוס"י

לא ארבה בפרטים באשר למה שהתרחש בתוך ירושלים. שלב ראשון: ישבנו בציפייה, בזבזנו הרבה ימי לחימה.

ודאי זוכרים את כל מבצרי ה"בווינגרדיס", זוכרים את מגבלות יכולת הפעולה שלנו באותה תקופה. הבה נזכור קצת גם את עצמנו: כוחות קטנים, לא רבים, מפוזרים יחסית, עם אפשרויות מוגבלות לתנועה בגלל הגורם הבריטי, ובמיוחד מוגבלים ביכולת להפעיל כלי-נשק. כתוצאה מפני הדרך ומן המגבלות הנזכרות יכול היה מילוי המשימה של קיום קשר אספקתי לירושלים להתבצע רק בצורה אחת – צורת שיירות הנתונות לאבטחה צמודה.

הליווי הצמוד

לא הייתה יכולת, ואף לא טעם, לרכז כוחות (באותם שבועות ראשונים) כדי לכבוש משהו. הבריטים ממילא לא היו מאפשרים לנו זאת, ולא היה ביכולתנו להביא לידי ביטוי את הכוח או אף לגבש אותו בשלבים הראשונים. אם כי קשה כיום לחזור לזה אף בדמיון, העובדה היא, שהבריטים היו תיכף מפרקים את נשקנו. לכן התפתחה שיטת השיירות על מלוויהן.

בשלב הראשון הייתה זו שיירה של כלי-רכב לא משוריינים. בשלב השני, לאחר התגברות כושר הפגיעה, אך עדיין בלי שהבריטים יאפשרו לנו מעבר לפעולה בהיקף יותר גדול, פנינו לארגון השיירות המשוריינות – לכל אותן סיוט של שיירות, של מלווי שיירות, שהיו מחכים כל יום לתורם להיפגע, ואשר ערכו חישוב סטטיסטי כמה יהיו הנופלים בתוך 3 – 4 ימים. במצב זה, בחודשים פברואר-מרס, כשקרב מועד הפיניו הבריטי, התערער מצב הביטחון בגלל הזרמה רבה יותר של נשק לערבים, התארגנות יותר גדולה אצלם. שיטת השיירות הגיעה לפשיטת רגל. זכורים היטב אסונות שיירת נבי-דניאל, שחזרה מגושעציון, והשמדתה של שיירה אחרת שיצאה ליחיעם. האחרונה שסתמה את הגולל על השיטה הזו הייתה השיירה שיצאה לדרך בסוף מרס, הותקפה ליד חולדה וסבלה אבדות ניכרות בהרוגים, בצידוד ובשריוניות פרמיטיביות.

מבצע "נחשון"

השיטה הזו הגיעה למיצוי מלוא יכולתה ושוב לא ענתה על הדרישות. בגלל התרופפות השלטון הבריטי גברה יכולת הפעולה של הערבים, אך גם אנחנו התעצמנו. הגיע השלב השני, החל במבצע "נחשון".

משמעותו היסודית הייתה: תמה תקופת השיירות ופעולות התגמול המוגבלות, והגענו לשלב של השמדת בסיסי אויב והחזקת שטחים עוינים בידינו. במבצע "נחשון" הפעלנו לראשונה כוחות גדולים. גם זה היה הישג, גם בכך הייתה העזה, אך משמעותו של המבצע הייתה ליווי שיירות ופעולות תגמול, כיבוש שטחים והריסת בסיסי פעולה ששימשו נגד השיירות. מבחינה זו לא חשוב אם חלק זה או אחר של הפעולה בוצע ממש על-ידי כוחות שרוכזו למבצע "נחשון" או על-ידי כוחות אחרים.

השלב השני, אם כן, תחילתו ואפיונו הם פעולות ביחידות גדולות וכן כיבוש שטחים והריסת בסיסי פעולה

חיכינו. דומני שלאחר שבוע אומת סוף־סוף, שהבריטים אינם מתכוונים לצאת אלא בקרבת ה־15/14 במאי, ואז בוצעו הפעולות הידועות בכינון מבצע "בוס". לא אפרט, כי הן נוגעות ללחימה בירושלים עצמה לקראת הפינוי הבריטי. אזכיר רק שניים־שלושה ראשי־פרקים: מבצע "בוס" היה צריך לתת לנו בארבעה שלבים את כיבוש ירושלים ואת הקישור עם צפון ירושלים. הפעולה הראשונה הייתה צריכה להביא לכיבוש נבי־סמואל ושועפת. בפעולה הזו לא הצלחנו לקחת את נבי־סמואל, אך שועפת נלקחה. בניסיון לכבוש מחדש את נבי־סמואל נכנס לקרב הלגיון הערבי שהיה ברדאר. בקרב זה נפלו 44 הרוגים מגדוד אחד, והמשימה לא הושגה. פעולה שנייה הייתה מיועדת ליצור גישה לאוניברסיטה. הגדוד החמישי כבש את שייח'ג'ראח, אך פונה משם בכוח על־ידי הבריטים. הפעולה השלישית הייתה מיועדת להבטיח את הקישור לדרום ירושלים: תלפיות, ארנונה ורמת־רחל. זאת על־ידי כיבוש קטמון. פעולה זו בוצעה בהצלחה. הפעולה הרביעית הייתה צריכה להתבצע מכיוון הר הצופים לכיבוש "אוגוסטה ויקטוריה" וטור־מלכה. פעולה זו נכשלה בגלל תאונה טכנית – התפוצצות הדוידקה.

מבצע "מכבי"

בתום הקרבות על נבי־סמואל, שייח'ג'ראח, קטמון והר הצופים התגבשה הידיעה, שהנה ממשמשת ובאה הפלישה של צבאות ערב. חטיבת "הראל" נצטוותה לעזוב את העיר ולשוב לנסות לפתוח את הדרך לירושלים, שנעזבה ב־20 באפריל. במשך שבועיים אלה הקימו בה הערבים מחסומי אבנים, ונוצרה העובדה של ניתוק מוחלט של העיר בערך מאיזור נווה־אילן ועד גזר וחולדה. ואז (ב־8 במאי) החל מבצע "מכבי", שתפקידו היה לחזור ולפתוח את הדרך. הכוחות שפעלו בו היו: חטיבת "הראל" על שני גדודיה וגדוד אחד מחטיבת "גבעתי" (גדוד 51) ואחרי־כן גם גדוד 52.

התוכנית הייתה פשוטה: לחסל את כל הבסיסים או לתפוס את המערך הצפוני במקביל לדרך, בעוד שהכוח מדרום יתפוס את לטרון ב' ואחרי־כן, בפעולה מתואמת, יכבוש כוח אחד את לטרון וכוח אחד את דיר־איוב. פרטי האירועים ידועים. הקרב על איזור בית־מחסיר נמשך הרבה יותר זמן מהמתוכנן, ונגרמו בו יותר אבדות מכפי ששוער. כיבוש האיזור הזה הושלם רק ב־13 במאי. ועד תאריך זה הוחזק בידי האויב וניתנה לערבים שהות להתארגן.

בפיקוד הערבי הוחלט להפנות לאיזור לטרון את צבא־ההצלה של קאוקג'י. צבא־ההצלה החל לתקוף את הכוחות שבשפלה. הכוח שלנו שהתקדם נתקל בשריוני צבא־ההצלה ובשלב יותר מאוחר בכוחות בריטיים, שעדיין לא פינו את משטרת לטרון. הבריטים הפעילו את הטנקים שלהם נגד הכוח שלנו שבא מן השפלה. למעשה נכשל השלב הראשון של המבצע. אנו החזקנו את השטח עד באב אל־ואד מכיוון ירושלים ועד למחנה לטרון ב' מכיוון

השפלה.

אשר להעברת השיירות; בשלב זה הוחלף גדוד "גבעתי", ונעשה ניסיון נוסף להעלות שיירות. מליל ה־15/14 ועד ליל ה־18/17 נפתחה הדרך מדי לילה.

הגדוד הרביעי כבש בלילה הראשון את בידו, וגדוד של "גבעתי" כבש את לטרון בשלב ראשון. חיכינו לשיירה כי תבוא, אך התברר שהיו שלא האמינו בהצלחת הפעולה. השיירות לא היו מוכנות, והגיעה שיירה שזכתה לכינוי "שיירת היתום", כי מנתה רק מכונת אחת.

למחרת פעלו שוב שני הגדודים ותפסו את כל המוצבים, ואז התברר, כי השיירה לא אורגנה. חיכינו לה כל הלילה, והיא לא באה. בלילה השלישי באה. זו הייתה השיירה האחרונה שהצליחה לעבור לירושלים והיא מנתה כ־30 משאיות. זה היה בליל ה־18/17 במאי. גם אני וגם מפקד הגדוד שפעל בעבר השני טענו שאיננו מבינים את השיקול: למה לא להחזיק את השטח בידינו גם ביום? אנו, המפקדים, ראינו יכולת לכך. אך היו שיקולים של רמות גבוהות יותר. הפלישה המצרית התקדמה, וגדוד 52 הורד מלטרון והוצב אל מול המצרים. בינתיים נשבר צבא־ההצלה למעשה בהתקפות שנערכו עליו, והלגיון הערבי עדיין היה שרוי בקרבות על ירושלים עצמה. לטרון הייתה ריקה למחצה במשך 3-4 הימים האלה. כוחות "הראל" – הגדוד הרביעי אחרי כל קרבות בית־מחסיר והגדוד החמישי אחרי כל קרבות החלק הצפוני לדרך ירושלים – היו גדודים מרוסקים. בכל גודו כבר נפלו כמעט מאה הרוגים. גם לפני כן לא היו גדודים אלה גדולים, והיו בהם מאות פצועים. גדוד 52, שיחד עם "הראל" היה יכול להבטיח את החזקת לטרון, נלקח, כאמור לעיל, אז, בין ה־18 בחודש ועד התקפת חטיבה 7 על לטרון, בליל ה־25/24 (דומני שיום או יומיים לפני ההתקפה של חטיבה 7) ראינו את השיירה של הלגיון הערבי נכנסת ללטרון. וכשהגיעה חטיבה 7, שהייתה חטיבה ירוקה ולא בשלה, מורכבת רובה מאנשים שאך אתמול ירדו מן האונויה, נמצאה פנים־אל־פנים עם הכוח החזק ביותר שהיה עד אותו זמן בלטרון. ותוצאות התקפותיה ידועות.

תוך כדי ההתחבטות שלנו כיצד להקים קשר בין באב אל־ואד לשפלה היה ניסיון של פיקוד "גבעתי" לערוך איגוף צפוני יותר. אך שוב, בלחץ המצרים נלקחה חטיבת "גבעתי", והניסיון נעזב. חטיבה 7 ערכה את שתי התקפותיה – הראשונה בין ה־24 ל־25 במאי והשנייה בין ה־29 ל־31.

דרך "בורמה"

בלטה מאוד העובדה שאנו שולטים על רוב הדרך לירושלים, ורק קטע של מספר קילומטרים הוא המונע מאיתנו קיום קשר ישיר. בהזדמנות מסוימת התגלה לנו נתיב צדדי, שדרכו ראינו אפשרות לפתוח קשר, שיהיה מחוץ לטווח הפעולה של הכוחות המצויים בלטרון. על אף כישלונה של חטיבה 7 בכיבוש לטרון היא שיצרה את

"יואב".

קרבות "עשרת הימים" היו למעשה הקרבות האחרונים בתקופת מלחמת הקוממיות, שבהם היו מגע קרב ולחימה בין צה"ל לבין כוחות ירדן. בידינו הייתה דרך אלטרנטיבית לירושלים. אכן לא הדרך הראשית, כי לטרון לא נכבשה, ואף-על-פי-כן דרך שהבטיחה קשר – דרך המשמשת אותנו גם היום.

המשך מעמוד 19

ההישג העיקרי של מערכת סיני, בעיניי, הינו המסקנה המצרית, שאין המלחמה בישראל ניתנת "להיעשות למחצה", ושלא ניתן גם לחלקה לשיעורין. פירות מסקנה זו הם עיקרי ההישגים המעשיים של מערכת סיני, הקיימים ושמורים עימנו עד היום. כל עוד יקוימו יחסי כוחות צבאיים, שיתנו בידי ישראל כושר הרתעה ויכולת הכרעה בעת מבחן צבאי, ניתן גם לקיים את ההישג העיקרי של מערכת סיני: המסקנה שמלחמה עם ישראל אינה יכולה להיות "מלחמה למחצה" ולשיעורין – ובזאת ניבחנו.

המשך מעמוד 23

לתעלה, דבר שנראה בתחילת המלחמה כחלום, והיו כאלה שהטילו ספק בכדאיותו. מבחינת הגידרת היעדים הייתה המלחמה עם ירדן וסוריה "מאולתרת". היעדים לא הוגדרו מתחילת המלחמה, אלא נקבעו בסייגים מדיניים כמעט מדי יום, בהתאם להתפתחויות המלחמה. מבחינה צבאית התבטא סיום המלחמה עם מצרים בשחרור סיני וההגעה לתעלת סואץ ולשארם אישייח'. סיום המלחמה עם ירדן וסוריה התבטא בהשמדת הכוחות העיקריים של מדינות אלה. מבחינה מדינית אפשר היה לקיים את ההישג הצבאי מבלי שיהיה צורך לסגת סנטימטר אחד.

סיכום

מלחמת ששת הימים אירעה כתוצאה מכורח ישראלי לפעול פעולה צבאית. היא לא הייתה מלחמה יזומה במובן האסטרטגי, ואלמלא המהלכים המצריים, היא לא הייתה מתרחשת. בנסיבות הקיימות הכין צה"ל את עצמו למלחמה בצורה הטובה ביותר מאשר אי-פעם. הוכח

הבסיס לעמידתנו מדרום לטרון על-ידי כיבוש בית-ג'יז' וסביבתו. ההישגים והכישלונות גם יחד הצביעו על אפשרות של אלטרנטיבה – קשר לירושלים, שלא בדרך הכביש הראשי ולא דרך לטרון עצמה. פתיחת "דרך בורמה" היא בעיניי סיומו של שלב הדבקות בקטע לטרון-באב אל-ואד כקטע יחיד שדרכו ניתן לנו לקשר עם השטחים ממערבה, שהיו בידינו.

לראשונה נראתה לפנינו אלטרנטיבה למשימה – אלטרנטיבה שאינה צמודה לפרט הנוף ששמו לטרון. נוצר קשר אחר – אומנם קשה – קטע שהצריך סוגי רכב מסוימים. רק לאחר טיפול הנדסי מסוים הושג תחליף לדרך – תחליף שלא היה הטוב ביותר, אולם תחליף שאפשר קשר בטוח ויציב עם ירושלים. בשלב זה, עדיין לפני ההפוגה הראשונה, עם היווצרות "דרך בורמה", התחילו להסתמן בקרבנו שתי אסכולות-מחשבה:

אסכולה אחת – שמסביבה זו או אחרת, סמלית או לא סמלית, מתוך אמונה שזה ניתן – עמדה בתוקף על כיבוש לטרון. ואסכולה אחרת שטענה, כי העיקר הוא פתיחת הקשר לירושלים. איננו חייבים לפתוח את הקשר דווקא במקום שבו צריך להתנגש באויב החזק ביותר. עדיף כי נלך דרומה ונפתח יותר צירי תנועה, ולו גם יהיו אלה קשים בשלב ראשון ויחייבו טיפול הנדסי, מאשר להתאמץ להתגבר על כוח צבאי מבוצר בפרט נוף בעל יתרון בולט. היינו עדים להמשך המאמצים לכיבוש לטרון. שוב נערכה עליה התקפה, הפעם של גדוד מחטיבת "יפתח", שהורדה מן הגליל. בגלל תקלה הביאה ההתקפה לידי כיבוש חלק מ"רכס התותחנים". אבל הגדוד שצריך היה להמשיך (בעקבות הגדוד שכבש) טעה ועלה במקום למוצב שנכבש למוצב בלתי כבוש, ולטרון שוב לא נכבשה. הקשר לירושלים כבר היה קיים (אומנם רופף), אך נעשו עוד מאמצים לכיבוש לטרון. אחרי-כן נכנסה ההפוגה לתוקפה. "דרך בורמה" התבססה יותר, הושקע בה מאמץ הנדסי, היא נעשתה ציר תנועה, ציר שיאפשר לקיים בו, במושגים של אז, את מינימום הצרכים של ירושלים.

סיכום

החלו קרבות "עשרת הימים", שהמאפיין אותם הוא "מבצע דני". בשלב ראשון חוסל המכלול של לוד-רמלה, ושוב נעשה ניסיון להגיע לטרון. שני ניסיונות תקיפה נכשלו שוב, ולא חשוב לדון פה אם כך צריך היה לקרות או לא. החל מאותה תקופה, מקרבות "עשרת הימים", גם תוך קרבות "עשרת הימים" במסגרת מבצע "דני" וגם בירושלים, בולטת הלכה למעשה המגמה דרומה. כאן, באיזור זה, היו עתה המצרים, ונערך כידוע מבצע